

Koldingbogen

ÅRSTAL: 2013

FORFATTER: Helle Juhl

TITEL: "Nu faldt den!"

KORT RESUME: For 150 år siden rejstes og bortsprængtes støtten på Skamlingsbanken inden for blot seks af de mest dramatiske måneder i danmarkshistorien. Journalist og bestyrelsesmedlem i Skamlingsbankeselskabet, Helle Juhl, har været i arkiverne for at blotlægge en dramatisk jubilæumshistorie.

”Nu faldt den!”

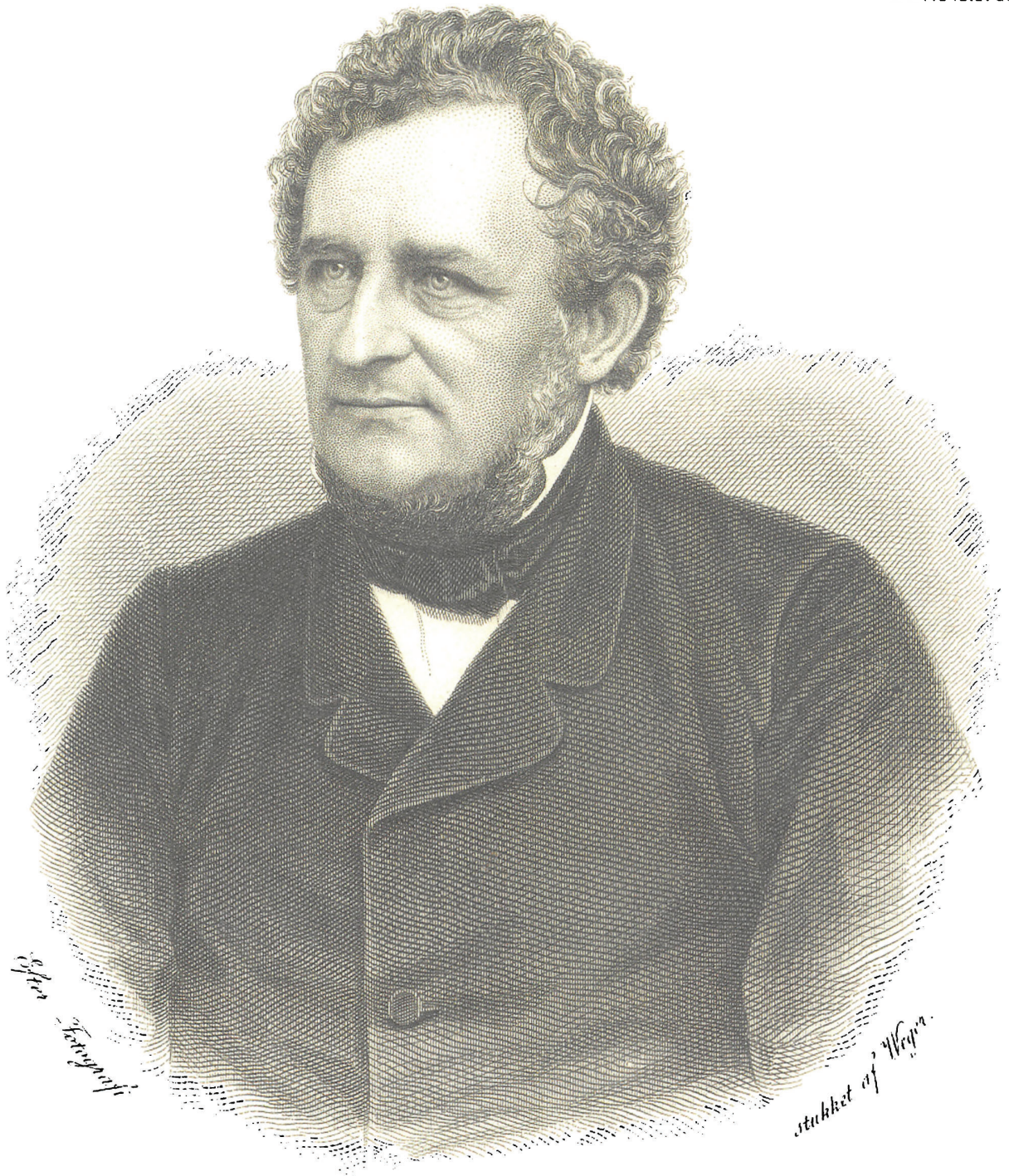
Helle Juhl

For 150 år siden rejstes og bortsprængtes støtten på Skamlingsbanken inden for blot seks af de mest dramatiske måneder i danmarkshistorien. Journalist og bestyrelsesmedlem i Skamlingsbankeselskabet, Helle Juhl, har været i arkiverne for at blotlægge en dramatisk jubilæumshistorie.

Orla Lehmann, førende nationalliberal skikkelse i midten af 1800-tallet og hovedmanden bag rejsningen af Skamlingsbankestøtten.

Foto: Gyldendals billedarkiv.

"Nu faldt den!"

Jubilæer kan markere både fødsler og dødsfald, triumfer og nederlag. På Skamlingsbanken udspiller sig i disse år en dramatisk og flertydig trilogi af jubilæer knyttet til en og samme manifestation: Støtten på Skamlingsbanken. I år er det 150 år siden, den blev rejst. Til minde om den danske sag i Slesvig. Året efter blev den sprængt bort af fjenden under den sidste Slesvigske Krig. Og endelig i 1866, da den nye grænse var trukket syd om Skamlingsbanken, genrejstes støtten i sin nuværende arrede udgave som et minde om det tabte land. En jubilæumshistorie af de usædvanlige, tør man nok sige.

At den også gjorde smerteligt indtryk på sin samtid, er der ingen tvivl om. Eksplosionen under mindesmærket for de folkefester, der tyve år tidligere havde markeret sønderjydernes kamp for dansk sprog og identitet i hertugdømmernes tid, hørtes viden om i både konkret og overført betydning. Selv om nyhedsformidlingen i 1864 ikke kunne betjene sig af elektroniske og sociale mediers live dækning, blev sprængningen hurtigt kendt. Det får man et indtryk af i nogle upublicerede erindringer fra den senere kendte Koldingborger, I.O. Brandorff, der som tiårig oplevede dramaet fra gården Stangmoseled vest for Skamling. Kolding var som følge af krigen mod Preussen og Østrig besat af feltmarskal Wrangels tropper, og Brandorff junior derfor sendt ud på onklens gård. Herfra fulgte han den 21. marts 1864

dramaet på Højskamling:

"Onkel var beskæftiget med at flytte Bistader og mine ældre Kusiner med rulning af Vasketøj paa Bulhusets Loft, fra hvis Gavlluge man kunne se Skamlingsbanken. Hver gang vi – jeg fulgte troligt Onkel frem og tilbage – kom forbi Loftslugen veksledes Ord mellem Onkel og Døtrene om Tyskernes Anstrengelser med at faa Skamlingsbankestøtten væltet. Saa hørte vi et vældigt Drøn, og mine Kusiner raabte "nu faldt den!", - Tyskerne havde udført en Heltedaad. Om Aftenen, da det var mørkt, blev der banket haardt paa Hoveddøren, og da Onkel kom ud, holdt en tysk Officer og spurgte om Vej til Kolding, og der var almindelig Harme over, at man var nødt til at sige rigtig Besked."

Stækket lokalpresse

Mon ikke denne øjenvidneskildring – og talrige andres – er gået fra mund til mund i dagene efter? Så meget desto mere, som den lokale presse var stækket af den tyske besættelse. Den dansknationale Dannevirke i Haderslev var allerede lukket, og de to aviser i Kolding, højreavisen Kolding Avis og den mere liberale Koldingposten, censurerede. Den 26. marts 1864 fandt sidstnævntes redaktør, M. Heimann, dog smutvej til læserne ved at referere et brev bragt i den tyske avis *Kreuz-Zeitung* – tilsyneladende fra før sprængningen.

”Nu faldt den!”

I brevet, oversat til dansk, hed det om Skamlingsbanken, at her:

”har den danske Fanatisme i Aaret 1863 oprettet en 50 Fod høi Obelisk, der bestaar af kæmpe Stenblokke. Paa Støttens Østside er der indgraveret: ”Minde om den danske sags Forkæmpere i Slesvig. Reist 1863”. Rundt om Obeliskens Fod er Navnene på 18 Tydskere (!) indgraverede, som er blevne til Forræddere mod den tydske Sag. I dette Aar skulde Monumentet høitidelig indvies, men nu er det kommet anderledes. Man foreslaaer, at ”Schandsäule” maa blive bortfjernet, og sigter tillige Pastor Carstens i Thyrstrup for, at han har interesseret sig meget for dens Reisning, ligesom han fra Prædikestolen skal have udtalt det Ønske, at en sort Sky måtte komme ned fra Himlen og sluge alle Tydskere. Brevskriveren angiver selv sin Hjemmelsmand; det er Pastor Garve ved Brødremenigheden i Christiansfeld. B.T.”

Signaturen B.T., en forkortelse for Berlingske Tidende, tyder på, at brevet på et tidspunkt har været trykt dér, eller også skjulte Heimann sig bare bag signaturen. Og parentesens med udråbstegn kan være hans tavse protestkommentar. Nok så vigtig er imidlertid oplysningen om, at brevskriverens ’hjemmelsmand’, dvs. kilde til historien, var pastor Garve ved Brødremenigheden. En snedig antydning af, at motivet til sprængningen skulle findes i dansk-tyske stridigheder i Christiansfeld og især mellem

Brødremenighedens ene præst, den tyske Friedrich L. Garve, og pastor Carstens ved Tyrstrup Kirke. Brødremenigheden havde dengang både en dansk og tysk præst.

Nogle dage efter fulgte Aarhus Stiftstidende sagen op ved kort at meddele: *”De fjendtlige Tropper have nedrevet og demoleret Mindestøtten paa Skamlingsbanken”*. Og så gik der ellers hul på bylden, for fredag den 1. april bragte den nationalliberale københavneravis Fædrelandet, hvis redaktør, Carl Ploug, var fra Kolding, en detaljeret og indigneret redegørelse, som uden tøven beskyldte pastor Garve for at have bestilt sprængningen:

”En anden stor Bedrift, som man her endnu ikke har set berørt i Bladene, er Sprængningen af det smukke nationale Monument paa Skamlingsbanken, der reistes i Slutningen af sidste Sommer, og til næste Foraar skulde været høitidelig indviet. Det er ikke mange Dage, siden det lykkedes den tydske Præst, Gaffe (Fædrelandets stavemåde – red.), ved Brødremenigheden paa Christiansfeld at bevæge et Antal preussiske Ingenieurer til at kiøre med sig til Skamlingsbanke, for ved Sprængningen af det smukke Monument at levere en ny Prøve paa preussisk Civilisation. Det var en høi Pyramide, der over Fodstykket ragede ca. 25 Alen i Veiret og paa det høie Bjerg kunde ses i en vid Kred. Et Antal ansete, til dels afdøde, historisk bekendte Slesvigeres Navne vare indhugne paa Monumentet;

men for øvrigt fandtes intet som helst Emblem eller ydre Tegn paa samme, der kunde forarge selv den pirreligste Preusser. Men det maa have forarget den fanatiske tyske Hernhutter Præst, at danske Mænds Navne opbevaredes til Efterverdenen, og han levnedes sig ingen Ro, inden han fik Pyramiden sprængt. Det skal imidlertid noteres for kommende Tider, at Hernhuttermenighedens Præst har været Anfører for den vandalistiske Bedrift; at en Mand, der er indvandret fra Tydskland og har fundet gjæstfrit Hjem midt i et dansk District, paa denne Maade lønner os; og ligervis skal det erindres, at Menigheden, ved at taale en saadan Mand i sin Midte, delagtiggjør sig selv i Ansvarligheden derfor, og altsaa maa finde sig i, naar man senere behandler den i Overensstemmelse hermed; thi Brødremenighedens Præst er neppe kaldet til at drive Politik i hans ny Fædreland, og endnu mindre til at arbejde for Ødelæggelse af dets nationale Mindesmærker, der ovenikjøbet var fjernet et Par Mile fra Menighedens Territorium."

Noget af en krigserklæring! Men i hovedstaden var man jo også på repressaliefri afstand af besættelsesstyrkerne, og i forvejen var Fædrelandet kendt for sin skarpe retorik. Desuden havde Carl Ploug medvirket til, at støtten blev rejst. Sammen med amtmanden i Vejle, den ligeledes nationalliberale Orla Lehmann. De to havde et nært politisk samarbejde. Noget tyder på, at det faktisk var Orla

Lehmann, som stod bag artiklen, idet Ploug ifølge Aarhus Stiftstidende fra den 29. marts befandt sig i Norge for at overvære Stortingets forhandlinger om eventuel støtte til den danske hær.

Den 7. april afrundede Berlingske Tidende dækningen af sprængningen med følgende notits:

"Mindestøtten på Skamlingsbanke er ifølge F.L. (Forkortelse for Fædrelandet – red.) bleven sprængt i Luften af 40 østerrigske Pionerer. Den egentlige Op-havsmand for Ødelæggelsesplanen siges Pastor Garve fra Christiansfeld at være. Det foreslaaes, at benytte Granitblokkene til Kieler Universitets Nybygning."

Herefter retter pressen al fokus mod Dybbøls skanser, hvor det for alvor spidser til, og som bekendt falder de en halv snes dage senere, den 18. april 1864. Og dermed også 'Danmark til Ejderen'-politikken. Fædrelandets trusler mod Brødremenigheden siver i jorden med de faldnes blod.

... at bie og tie

Brødremenigheden, der var grundlagt af fra Tyskland indvandrede herrnhutter, var i øvrigt langt overvejende dansksindet. Efteråret før havde den hyldet Frederik 7. og givet ham sit æresord, da han besøgte byen, og et par dage før Koldingpostens 'afsløring' af pastor Garve havde avisen beskrevet, hvordan det dansksindede flertal i Brødremenigheden proteste-

rede imod besættelsesmagts forbud mod at bede for den danske konge i kirkerne. Det kunne kun besluttes af menighedens synode, hvis flertal ifølge avisen var imod forbuddet. Såfremt Garve var hovedmanden bag sprængningen, havde han langt fra hele menigheden bag sig, men det tog Fædrelandet sig ikke af. Datidens aviser, og regeringsavisen især, var alt andet end objektive i de ophedede krigsdage.

Da den daværende forretningsleder og senere formand for Skamlingsbankeselskabet, gårdejer Simon Peter Raben fra Vonsild, flere år senere beskrev det dramatiske forløb i selskabets protokol, nøjedes han med at skrive, at: *”Mindestøtten (...) var Hjemmety-skerne en Torn i Øjet, og det (...) er formentlig dem, der har faaet den prøjsiske Armé til at handle saaledes med Støtten”*.

Initiativtagerne til støttens rejsning holdt også lav profil efter 1864. Orla Lehmann takkede i et brev til Skamlingsbankeselskabet pænt nej til at deltage i indvielsen af støtten, da den i 1866 var genrejst. Med den begrundelse, at det ville blive en sørgefest, som risikerede at fratage eftertiden håbet om at få Sønderjylland tilbage. Mit raad er derfor at tie og bie, sluttede Lehmann brevet. De ord skulle blive styrende for Skamlingsbankeselskabets forsigtige virke de næste mange år.

Folkelig platform i en omskiftelig tid

I de første år af selskabets levetid var Højskamling imidlertid en iøjnefaldende, folkelig platform i en omskiftelig tid med fokus på det nationale og på mere medbestemmelse til folket. Men også med mange modsatrettede interesser i spil. Den danske stat var i første halvdel af 1800-årene et kludetæppe bestående af kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg (foruden de oversøiske besiddelser – red.), tilsammen benævnt Helstaten. Styreformen var enevældigt monarki, med København og Kiel som administrative poler. Rets- og forvaltningssproget i hertugdømmerne var således tysk. Derudover tilhørte Holsten og Lauenborg Det Tyske Forbund, bestående af næsten tyske stater. Kulturelt gik der en skillelinje ved floden Ejderen mellem Slesvig og Holsten, som fra middelalderen havde været rigsgrænse. Syd for var sprog og kultur tysk, nord for en blanding af dansk og tysk, i Nordslesvig dog overvejende dansk.

I midten af århundredet voksede de nationale spændinger i Slesvig. Hamburgs stærke økonomi trak erhvervsinteresserne sydpå, og modsat bredte tysk sprog og kultur sig nordpå. Desuden spirede de demokratiske kræfter i Europa efter den franske Julirevolution i 1830. Slesvig-holstenske kredse begyndte at arbejde for en fælles fri forfatning for hertugdømmerne, hvilket indebar løsrivelse fra den

Jedermann wird gewarnt, diesem Nützigen nicht zu nahe zu treten!

Satyrische Zeitbilder N° 26 Bei B.S. Berendsen in Hamburg.
Gegenwärtig Orangen, genannt Orangy Lehman, gemeinlich niederkniefen, wieder gefangen
sind. Hölzig.
Es ist nicht zu erwarten, dass sie sich nicht durch ihre eigene Unwissenheit in dem Falle befinden werden,
als es nicht vor sich geht, — an welche sie sich von ihrer Unwissenheit herablassen.

Alle midler blev taget i brug i d en dansk-tyske strid. Her har en tegner foreviget Orla Lehmann som en orangutang i bur i det tyske satireblad Satyrische Zeitbilder.

Foto: Gyldendals billedarkiv.

danske helstat. Så vidt kom det ikke, men efter krav fra Det Tyske Forbund indførtes rådgivende stænderforsamlinger i Roskilde, Viborg, Slesvig og Itzehoe. De to sidste med tysk som forhandlingsprog.

I den dansktalende del af Slesvig ulmede et oprør mod den slesvig-holstenske bevægelse og det tyske embedsapparat. Det fik i maj 1840 Christian 8. til at udstede en forordning om, at hvor der blev talt dansk i skoler og kirker, skulle dansk også være rets- og forvaltningsprog. To år senere, i efteråret 1842, brød sprogstriden ud i lys lue på Stænderforsamlingen i Slesvig, hvor købmand Peter Hiorth Lorenzen fra Haderslev begyndte at tale dansk og trods henstillinger fra formanden ’vedblev at tale dansk’, som det hed i det efterfølgende referat.

Denne demonstration førte til, at en kreds af dansk-sindede slesvigere købte 3,5 hektar jord på toppen af landsdelens højeste punkt, den 113 meter høje Skamlingsbanke, stiftede Skamlingsbankeselskabet i begyndelsen af 1843 og 18. maj samme år indbød til en såkaldt ’sprogfest’ til ære for sprogforordningen fra 1840. Det blev en folkefest med omkring seks tusinde deltagere og masser af fædrelandssang, underholdning og taler for dansk sprog og kultur.

Særlig én tale vakte opsigt: den unge bonde Laurids Skaus følelsesladede tale om modersmålets ret.

Dens ry nåede helt til hovedstadens liberale kredse, der arbejdede for folkestyre og større national identitet. Modsat voksede de tysktalende slesvig-holsteneres harme over sprogforordningen, og i et forsøg på at imødekomme begge parter i sprogstriden, udstedte kongen et nyt reskript i marts 1844, som bestemte, at kun de deputerede, der ikke kunne tale tysk, skulle have lov til at tale dansk på stænderforsamlingen.

Det var som at smide benzin på bålet, og samme år, den 4. juli – på den amerikanske uafhængighedsdag! - afholdtes en ny sprogfest. Denne gang med københavnske notabiliteter som Carl Ploug og Orla Lehmann, forfatteren M.A. Goldschmidt, professor H.N. Clausen og præsten og oplysningsmanden N.F.S. Grundtvig. Fra universitetet i Kiel deltog professorerne Chr. Paulsen og Chr. Flor og derudover selvfølgelig folkeheltene Hiort Lorenzen og Laurids Skau samt andre sønderjyske forkæmpere som gårdejer Hans Nissen, redaktør P. C. Koch fra Dannevirke og møller H. J. Staal fra Torning Mølle.

Festen d. 4. juli samlede omkring ti tusinde deltagere. Talerne drejede sig primært om kampen for det danske sprog, men rundede også skandinavismen, ønsket om en fri forfatning i lighed med Norges samt – for Grundtvigs vedkommende – en hyldest til den netop stiftede Rødding Højskole. Skamlings-

Laurids Skau – den sønderjyske bonde, hvis talegaver bidrog til at sætte Skamlingsbanken i centrum for den danske sag i helstatens tid. Hans tale om modersmålets ret ved den første sprogfest i 1843 menes dog ikke at være forfattet af ham selv, men af professor Chr. Flor fra universitetet i Kiel, som var en af hovedkræfterne bag kampen for dansk sprog og kultur i Slesvig.

Foto: Ejner Dalls diassamling, Sdr. Bjært Lokalarxiv.

banken var blevet en platform for tidens mange og vidtforgreneede politiske og nationale strømninger. I de følgende år holdtes flere sprogfester, men ingen af samme kaliber og med samme folkelige islæt som de to første, der var båret af sønderjydernes forbitrelse over undertrykkelsen af det danske sprog. I 1850'erne holdtes kun få folkefester, og efter 1864 besluttede man så *at tie og bie*.

Rejst for overskydende midler

Initiativet til at rejse en støtte på Skamlingsbanken kom som nævnt ikke fra Skamlingsbankeselskabet, men udsprang af den nationalistiske strømning i kølvandet på første slesvigske krig, 1848-1850. Krigen havde ikke løst striden om Slesvigs tilknytning til den danske stat, men blev alligevel fejret i årene efter, og en monumentkomité, med Orla Lehmann i spidsen, fik til opgave at samle penge ind til et monument over det heldige udfald fra Fredericia mod den slesvig-holstenske belejring.

Der kom imidlertid så mange penge i kassen, at der også blev råd til Istedløven – samt et monument på Højskamling. Tanken om et sådant havde været oppe at vende tilbage i 1845, men var gået i sig selv igen. 31. december 1859 modtog Skamlingsbankeselskabet, hvis formand nu var Laurids Skau, en forespørgsel fra Orla Lehmann om at rejse et monument til minde om de første sprogfester og det sted, hvor: "*den danske*

"Nu faldt den!"

Sprogfesten i 1844 blev et tilløbsstykke med omkring 10.000 deltagere. Foto: Ludvig Thomsen.

Sags Vugge stod. Bestyrelsen takkede ja, og opgaven blev lagt i hænderne på arkitekt H. Meldahl, som tegnede en 50 fod (ca. 16 meter – red.) høj obelisk i granit."

Derefter gik sagen i bero, men sidst på sommeren 1863 var man klar til at rejse støtten. Der var bestilt 25 stenblokke fra Sverige, og det praktiske ansvar var overgivet til en ingeniørkaptajn Købke og stenhugger H.A. Kleving fra Flensborg. Det var besluttet at indhugge 18 navne på afdøde og nulevende slesvigske mænd fra den danske sag før krigen i 1848. Skamlingsbankeselskabets opgave blev at skaffe de fornødne heste til transporten af stenene fra Kolding Havn til Skamlingsbanken. Med Simon Peter Raben i spidsen lykkedes det at skaffe ikke færre end 104 spand heste, stillet gratis til rådighed af egnens bønder. De tonstunge blokke skulle fragtes på såkaldte knobvogne og krævede to-tre spand heste pr. vogn. På det sidste stejle stykke fra Grønninghoved til toppen fire-fem hestespand dvs. op til ti heste pr. vogn.

Kolding Avis fulgte løbende processen, som imidlertid på næsten profetisk vis blev mere besværlig end ventet. I begyndelsen af september 1863 var en medarbejder på havnen for at dække losningen af de 25 granitblokke. Allerede her begyndte vanskelighederne:

"Stenblokkene, 25 i Tallet, til Mindestøtten paa Skamlingsbanke, ere nu ankomne til Byen for at transpor-

teres videre til Bestemmelsesstedet. Det viste sig imidlertid igaar ved Losningen af den første Blok, der har en Vægt af mindst 7000 Pd., at den i dette Øjemed opførte Kran var for svag til at hæve Stenen op af Lasten paa Skibet, og der måtte derfor træffes videre Foranstaltninger. Det vil i det hele blive et besværligt Arbejde at faae disse tunge Sten bragt op paa det høie Punkt, hvor de skulle benyttes. Hr. Stenhugger Kleving fra Flensborg, som skal reise Støtten, er selv til stede heri Byen for at lede Arbejdet ved Losningen og Transporten."

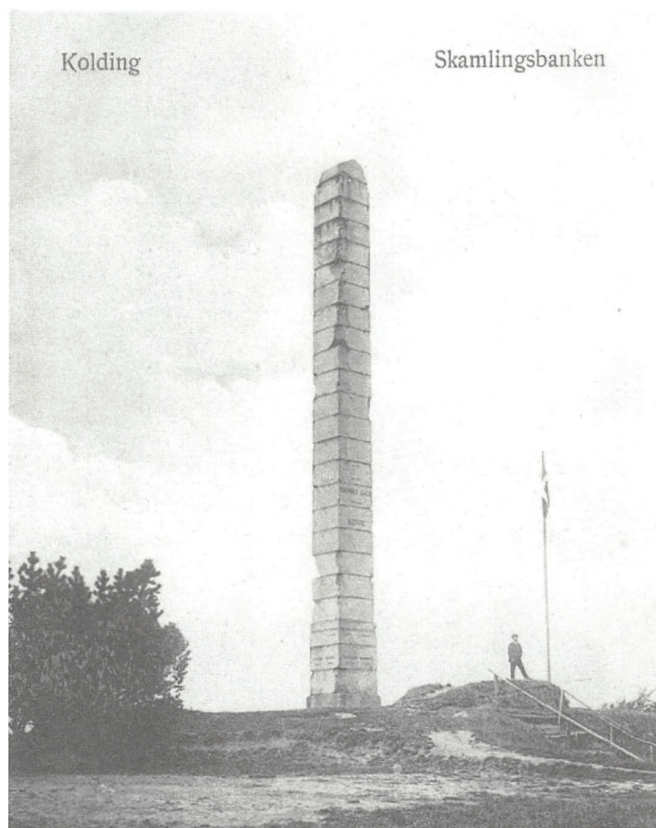
Fredag den 4. september kunne avisen dog melde, at losningen nu gik fra hånden, og at blokkene ville komme til at danne: "en slank Obelisk, hvis Høide bliver i alt 54 Fod, og vil altså fra det høie Punkt, den kommer til at staae paa, kunne ses i en meget vid Omkreds". I lørdagsavisen præciseredes det – sikkert på Klevings forlangende – at kranen *ikke* havde været for svag, men blot ikke fuldt færdigudbygget, da man gjorde første forsøg på losning.

Til gengæld indtraf der nu problemer med hestetransporten som følge af voldsomt regnvejr, og ugen efter, hvor kun seks blokke var manøvreret op på Skamlingsbanken, blev arbejdet sat i bero. Afbrydelsen varede måneden ud, men så gik det også stærkt. Tirsdag den 20. oktober kunne Kolding Avis berette, at:

”Nu faldt den!”

I alt 18 navne med tilknytning til den sønderjyske sag er hugget ind i de nederste af stenblokkene. Stenhuggeren hed Kleving og var fra Flensborg.

Støtten på Skamlingsbanken er forevigtet på snesevis af postkort. Her fra begyndelsen af 1900-årene.

Efter 1864 blev Skamlingsbanken et mindested for det tabte land og et populært udflugtsmål. Billedet af familieudflugten er fra 1909.

”Mindestøtten paa Skamlingsbanke er nu færdig. Uagtet det ugunstige Veir og de som en Følge deraf daarlige Veie gjorde det meget besværligt at faae de store Stenblokke transporteret op paa det høie Punkt, hvorpaa Støtten nu staaer, har Hr. Kleving, som selv har ledet det Hele, dog med megen Dygtighed vidst at overvinde ogsaa disse Vanskeligheder, og i Fredags Eftermiddag kl. 5 stod Støtten fix og færdig. Stilladset bliver nu borttaget; men de 18 Navne, der ere indhuggede paa Støttens fire Sider, ville forblive tildækkede, indtil den egentlige Afsløring og Indvielse vil finde Sted, mulig først til Foraaret, undtaget maatte Hs. Maj, Kongen under sit Ophold paa Lyksborg skulde gjøre en Udflugt dertil. Disse Navne staae paa Støttens nederste, bredere Parti, der har en Høide af 8 Fod og dannes af de tre største Stenblokke. Høiere oppe paa Østsiden af Støtten, 16- 22 Fod fra Jordoverfladen, staaer følgende Indskrift: 'Minde om den Danske Sags Forkæmpere i Slesvig' og paa den modsatte Side: 'Reist 1863'.”

En sejlivet obelisk

Vejret indbød dog som frygtet ikke til indvielsesfest i de nærmeste dage, og kongen, Frederik 7., kom heller ikke på udflugt. Ja, ikke engang hjem til København, idet han døde på Glücksborg Slot den 15. november. Samtidig vedtog den danske regering Novemberforfatningen, det vil sige en grundlov for Slesvigs og Danmarks fælles anliggender. Det

var et brud med den danske regerings løfter efter Treårskrigen og fik den gamle strid til at blusse op. Februar året efter brød anden slesvigske krig ud, og resultatet kender vi. Både for landets og Skamlingsbankestøttens vedkommende.

Men ligesom det ikke var uden omkostninger for preusserne at indtage skanserne i Dybbøl, viste Skamlingsbankestøtten sig nu også at være ganske svær at få bugt med. Det beskrev Simon Peter Raben levende i sin skildring i Skamlingsbankeselskabets protokol:

”Den 20. Marts 1864, medens den prøjsiske Armés Hovedkvarter var i Kolding, foretog Overgeneralen, Feltmarskal Wrangel, en Ridetur fra Hovedkvarteret til Skamlingsbanke, ledsaget af en talrig Stab. Beslutningen, at sprænge Mindestøtten, er da formodentlig tagen; thi tidlig om Morgenen den 21. Marts 1864 udsendtes en Afdeling prøjsiske Ingeniører fra Kolding til Højskamling for at ødelægge Støtten. I Løbet af Dagen gjorde disse Tropper store Anstrengelser for at faa Støtten sprængt, idet de anlagde og affyrede den ene Mine efter den anden ved Foden af samme; Støtten stod imidlertid urokket; saa over Middag maate Ingeniørerne give tabt; de havde bragt i Erfaring, at der i den nærliggende By Bjært, boede en Mand, der gav sig af med at kløve og tilhugge Sten og var i besiddelse af Stenbor til at bore huller i Granit; en Kommando Ingeniører begav sig hen til ham og tvang ham til at følge

med til Højskamling og medtage sit Haandværktøj; her tvang Ingeniørerne ham nu til at bore Huller efter sin Metode i Støttens Fundament; i disse Huller anbragte Stenkløveren nu Krudt, ganske paa samme Maade, som naar han sprængte Sten med Krudt i Marken; ved at affyre en Del saadanne Smaaminer, lykkedes det lidt efter lidt at bortsprænge mindre Dele af det svære Fundament, hvorpaa Støtten hviler, omkring sammes Fod og til Dels ind under Fodstykket. Da dette var gjort, lagde Ingeniørerne en meget stor Mine, og lige ved Solens Nedgang affyrede de den med det Resultat, at Mindestøtten kastedes til Jorden. Efter Udsagn af Øjenvidner løftedes hele Støtten flere Fod op i Luften, drejede sig der en Gang rundt og faldt saa lige Sydost. Jorden rystede, og Vinduerne klirrede i flere Miles Omkreds af Højskamling."

Det var det brag, som tiårige I.O. Brandorff hørte på Stangmoseled – og siden, om end forsinket – også blev kendt i resten af landet. Men kort efter overskygget af katastrofen på Dybbøl.

Til håb om bedre tider

Berlingske Tidendes oplysning om, at granitstenene ville blive sendt til Kiel og anvendt i byggeriet af byens universitet, kom dog ikke til at holde stik. I stedet annoncerede de civile tyske myndigheder dem til salg ved en auktion den 16. april på Højskamling. Raben, der på det tidspunkt var forretningsleder

for Skamlingsbankeselskabet, konfererede nu med den øvrige bestyrelse om at købe stenene, men da der ikke var enighed om ideen, mødte han ene op til auktionen. Her traf han en del dansksindede mænd, som gik ind for ideen, og det endte med, at to af disse, Johannes Chr. Petersen fra gården Bøgelund ved Dalby og Jakob Østergaard fra Grønninghoved, på skift skulle byde på stenene og uanset prisen søge af få hammerslag på samtlige sten! Efterfølgende ville de blive godtgjort af Skamlingsbankeselskabet. Sådan lykkedes det selskabet at redde stenene for en samlet sum af 185 rigsdaler. De fleste budt hjem af Johannes Chr. Petersen. Efterfølgende skulle stenene ifølge præmisserne for auktionen bortfjernes, og her besluttede Raben igen egenhændigt at sløjfe noget af hegnet syd for støtten, så stenene kunne slæbes ind på en privat nabomark.

Her lå de et par år, til støtten på ny blev rejst. Det lod sig gøre, fordi sognene Hejls, Taps, Vejstrup, Sdr. Bjert, Sdr. Stenderup, Dalby, Vonsild, Ødis og Taps syd for Kolding Fjord var blevet indlemmet i kongeriget i 1864. Før krigen havde 'de otte sogne' været slesvigske, men de blev ved fredsslutningen tildelt Danmark til gengæld for nogle kongerigske enklaver i det vestlige Slesvig. Initiativet til genrejsningen skete denne gang på Skamlingsbankeselskabets initiativ. Bestyrelsen kontaktede ganske vist i marts 1865 Orla Lehmann og professor H.N. Clausen fra

“Nu faldt den!”

Sådan så pavillonen på Skamlingsbanken ud i de første årtier af det 20. århundrede.

monumentkomitéen, men de fandt det nu bedst, at beboerne i Nordslesvig selv bekostede indløsningen af stenblokkene og i øvrigt lod dem ligge til gunstige omstændigheder. De skulle tilsyneladende ikke risikere noget oven på Dybbøl og Ejder-politikkens fallit.

I stedet samlede Skamlingsbankeselskabet selv de nødvendige penge sammen blandt aktionærerne til at løskøbe stenene, og 5. november skrev Raben atter til Lehmann for at høre, hvordan monumentkomiteen nu stillede sig til sagen. 26. januar svarede Lehmann, at en komité i København, som havde taget imod slesvigere i sommeren 1865, gerne ville finansiere en genrejsning, og anbefalede at rejse den med de brudte hjørner og kanter. Det bifaldt Skamlingsbankeselskabet, og i maj 1866 stod støtten igen på sit fundament – nu som et minde om det ulykkelige tab af Sønderjylland, men også, som Raben slutter sin beretning, som et håb om:

"at det, som Vold og Uret har adskilt, atter føjer sig sammen og bedre Tider (...) oprinde over vort haardt prøvede Fædreland."

Støtten og Skamlingsbanken i dag

Håbet gik i opfyldelse ved genforeningen i 1920. Efter en langt mere omfattende og katastrofal krig end den i 1864. Siden har der været ro om Danmarks grænse og også om støtten og Højskamling. Stedet

er fredet og indgår i Danmarks kulturarv – både for dets historie, særegne natur og mindesmærkerne. Desuden er Skamlingsbanken et traditionsrigt fest- og mødested for egnens beboere og udflugtsmål for mange turister samt operaglade gæster, når Den kgl. Opera holder operafestival hvert år i august. Næst efter ordet har musikken altid bidraget til levendegørelsen af Skamlingsbanken.

Skamlingsbankeselskabet lever også videre med aktionærer over alt i landet. Selskabet har siden 1843 udstedt mere end 5.000 aktier. Enhver har mulighed for at tegne en aktie som opbakning og bidrag til bestyrelsens arbejde med at pleje og vedligeholde området. I dag er det nemlig primært de praktiske opgaver, som selskabet befatter sig med. De nationale folkefesters tid er længst ovre. Den sidste store af slagsen var folkefesten i befrielsestidssommeren 1945, som resulterede i den smukke klokkestabel for faldne modstandsfolk i Region III på et tilgrænsende areal tilhørende regionen.

Lige nu tænkes der igen store tanker om Skamlingsbanken. Ikke storpolitiske og statsretslige, men rekreative og oplevelsesøkonomiske, idet Kolding Kommune har iværksat en langsigtet udviklingsplan for hele området, herunder Højskamling, Region III's areal og de omgivende private lodsejeres. Skamlingsbankeselskabet hilser alle initiativer,

"Nu faldt den!"

Den største folkefest af alle på Skamlingsbanken fandt sted den 24. juni 1945 i anledning af befrielsen og samlede hen ved 100.000 deltagere.

Ved befrielsesfesten 1945 talte blandt andet
Frode Jakobsen. Foto: Foto: Ejner Dalls samling,
Sdr. Bjært Lokalarkiv.

der sigter mod at bevare og styrke Sønderjyllands højeste punkt som et mindeværdigt sted at besøge også for kommende generationer, velkomne, og tager gerne aktivt del i også denne proces. Men 104 hestespand kommer det nok til at knibe med.

Referencer

Adriansen, Inge. *Erindringssteder i Danmark. Monumenter, mindesmærker og mødesteder*. Museum Tusulanums Forlag 2011.

Brandorff, I.O. *Upublicerede erindringer*. Kolding Stadsarkiv.

Brødremenigheden: Jubelfeir des hundertjähri gen Bestehens der gemeinde Christiansfeld am 13. und 14. August 1873.

Den Store Danske Encyklopædi. Gyldendal.

Eliassen, P. *Det gamle og nyere Kolding, P. Eliassens Koldingbog, anden del*. Vejle Amts Historiske Samfund 1975.

Hede, Karl. *Høiskamling*.

Konrad Jørgensens Forlag 1882.

Møller, M. Friis et al. *1864 – et hundredårsminde*.

Martins Forlag 1964.

Petersen, Jakob. *Skamlingsbanken 1843–1943*, H. Hagerups Forlag 1943.

Schrøder, Harald. *Skamlingsbanken som nationalt Samlingssted gennem 100 Aar*, artikel i Vejle Amts Årbog 1943.

Andre kilder

Berlingske Tidende, 1864, 1. halvår.

Fædrelandet, 1863, 2. halvår og 1864, 1. halvår.

Kolding Avis, 1863, 2. halvår 1864, 1. halvår.

Koldingposten, 1864, 1. halvår.

Skamlingsbankeselskabets forhandlingsprotokol, 1843-1905. Kolding Stadsarkiv.

Aarhus Stiftstidende, 1864, 1. halvår.